

KUN ANDRÁS

Regionális különbségek az alap és mester szintű, gazdaságtudományi végzettségű „frissdiplomások” körében

Jelen tanulmány két korábbi tanulmány¹ közös kutatási kérdésére keres választ újabb mintán. A szerző a Diplomás Pályakövető Rendszer (a továbbiakban DPR) három adatfelvételének (2011-2013) egyesített adatbázisán vizsgálta meg a gazdaságtudományi képzési területre koncentrálna, hogy „Bír-e a képzés földrajzi helye (is) magyarázó erővel a mester szintű bérprémium kialakításában?”. Ez a dolgozat a DPR 2014-es adataira építve teszi fel ugyanezt a kérdést. Mivel azonban az adatbázis ebben az esetben csak egyetlen évet ölel fel, és ezért elemszámában kisebb is, az alkalmazott módszertan is egyszerűbb.

A tanulmány következő részében röviden bemutatásra kerül a vizsgálat motivációja, majd a felhasznált minta, amit az elemzési eredmények leírása követ. A cikket konklúzió zárja.

A vizsgálat motivációja

A magasabb iskolázottsághoz társítható bérprémiumok előfordulása, vagyis az, hogy a magasabb végzettségűek magasabb átlagbérré (és ennek következtében átlagkeresetre) számíthatnak a munkaerőpiacon az eggyel alacsonyabb végzettséghez viszonyítva (az egyéb befolyásoló tényezők azonossága mellett), amellet, hogy elméleti oldalról sem szűkölködik magyarázóelvekben², empirikusan többszörösen megerősített tény (lásd többek közt hazánkra vonatkozóan Györgyi Zoltán,³ Hajdu Miklós⁴ vagy Galasi Péter⁵ munkáit).

¹KUN ANDRÁS ISTVÁN: Regional differences in the starting wage of master's vs. Bachelor's degree graduates: empirical evidence from the Hungarian Graduate Career Tracking Survey 2012. *Journal Studia Universitatis UVVG – Economics Series*, 24. (2014) 4. sz., 1–12.

KUN ANDRÁS ISTVÁN: *Az intézményi hatás megjelenése az alap- és mesterképzést végzettek közti kereseti különbségekben, a gazdaságtudományi képzési területen*. Megjelenés alatt.

²Egyfelől a magasabb végzettségűek kínálata mindig szűkösebb, hiszen az alacsonyabb végzettségen keresztül vezet ide az út, és ez már önmagában is elegendő a relatíve magasabb egyensúlyi bér kialakulásához (LEO R. MAGLEN: Challenging the Human Capital Orthodoxy: the Education-Productivity Link Re-Examined. *The Economic Record*, 66. (1990) 195. sz., 281–294.). Másfelől hadrendbe állíthatók magyarázatként az emberi tőke vagy a jelzési/szűrési modellek is (PEDRO NUNO TEIXEIRA: A Portrait of the Economics of Education, 1960-1997. *History of Political Economy*, 32. (2000) 4. sz., 257–287.).

³GYÖRGYI ZOLTÁN: Az oktatás eredményei, haszna, megtérülése. *Az OECD az oktatásról – adatok, elemzések, értelmezések*. Szerk.: SZÉLL KRISZTIÁN. Budapest, 2014. 29–40.

Mindenkor jogos kérdés ugyanakkor e bér- vagy kereseti prémium mértéke adott helyen és időben, hiszen a kialakulásához vezető társadalmi-gazdasági folyamatok folyamatosan változásban vannak. Különösen érdekes vizsgálatra ad lehetőséget, ha az említett társadalmi és/vagy gazdasági rendszerekben valamilyen lényeges változás történik. Ilyen volt hazánk esetében a bolognai folyamat bevezetése, hiszen az magában az oktatási rendszerben hozott létre komoly átstrukturálást. A felsőoktatásban addig meglévő egységes egyetemi, illetve főiskolai képzés alap- és mesterképzésre vált szét. Addig a felsőoktatáson belül csak a főiskolai és az egyetemi szintű papírok között volt lehetőség bérprémium megjelenésére, utána viszont akár mindkét intézménytípuson belül megjelenhetett, sőt akár a főiskolák és az egyetemek által kiállított azonos szintű bizonyítványok között is.

Leegyszerűsítve, az is igen érdekes kérdés, hogy miképp fogja a munkaerőpiac akár abszolút értékben, akár relatíve, egymáshoz képest megállapítani a két szint értékét. Jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy a Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) jelenleg elérhető legfrissebb, a 2014-es adatfelvételtől származó adataira (erre DPR 2014-ként hivatkozik a továbbiakban a tanulmány) támaszkodva megbecsülje a két említett felsőoktatási szint közti bérprémiumot.

A minta

Az adatbázis a DPR 2014-es adatfelvételéből származik,⁶ ami a kutatási kérdések miatt leszűkítésre került úgy, hogy csak azok szerepeljenek benne, akik – saját bevallásuk szerint – a gazdaságtudományi területen, alap- vagy mesterképzésen szereztek a felmérés alapjául szolgáló diplomájukat, a felmérés pillanatában nem volt más ezzel megegyező vagy magasabb szintű diplomájuk és nem is folytattak erre irányuló képzést, megadták az utolsó havi főállásból származó, „normál” keresetüket és a végzésük (abszolutórium-szerzésük) évét. Az így létrejött minta súlyozás nélkül 1523 főt számlál (ebből 974 alap- és 549 mesterképzésen végzett). A végzés éve, a nem és képzési szint szerinti megoszlást mutatja be az 1. táblázat.

Szint	Az abszolutórium-szerzés éve									Összes
	2009			2011			2013			
	Férfi	Nő	n.a.	Férfi	Nő	n.a.	Férfi	Nő	n.a.	
Alap	31	73	6	100	248	5	135	365	11	974
Mester	22	32	0	55	85	3	119	226	7	549
Összesen	53	105	6	155	333	8	254	591	18	1523

1. táblázat. A minta struktúrája (fő).

Forrás: A DPR 2014 adatbázisának szűkített, súlyozatlan almintája.

⁴HAJDU MIKLÓS: *Érdemes diplomát szerezni Magyarországon vagy munkanélküliség vár a pályakezdő diplomásokra?* Budapest, 2012.

⁵GALASI PÉTER: A túl- és az alulképzés bérhozama 25 európai országban. *Közgazdasági Szemle*, 56. (2009) 3. sz., 197–215.

⁶Az adatok rendelkezésre bocsátását a szerző köszöni VEROSZTA ZSUZSANNÁNAK és az Educatio Közhasznú Kft-nek.

A DPR adatbázisok online kerültek felvételre minden év (jelen esetben 2014) tavaszán. A kitöltés anonim és önkéntes, utóbbi miatt igen jelentős önkiválasztási torzítással kell számolni az elemzés eredményeinek értékelésekor. Jelen tanulmányban a továbbiakban az adatbázist rendelkezésre bocsátó kutatók által elvégzett, nem, végzés éve, képzési terület és munkarend szerinti reprezentativitást biztosító súlyozást alkalmazni fogjuk az egyes mintákra. Az adatfelvételek és a súlyozás mikéntjének részletes ismertetését lásd a kutatási zárókötetben.⁷

Eredmények

A keresetek és a képzési szint kapcsolata, vagyis az adott évben alap- és mesterképzésen végzettek kereseteinek különbségei a munkaerő-piaci tapasztalat figyelembe vétele nélkül kerülnek vizsgálatra. Az eredményeket a 2. táblázat foglalja össze. Ennek tanúsága szerint mindhárom vizsgált évben végzettek esetén statisztikailag jelentős eltérés van a főállásból származó rendszeres, havi nettó keresetekben mester szinten végzettek javára az alapképzésen abszolváltakhoz képest. A különbség mértéke 49 ezer Ft a legfrissebben piacra léptettek esetében, ezzel szinte megegyezően 49,46 ezer Ft a 2011-ben végzetteknél és az oktatásból legrégebben kilépetteknél 59,39 ezer Ft.

Abszolutórium óta eltelt idő	Képzés	N	átlag	szórás	F	t
1 év (2013)	Alap	464	173,63	95,04	6,77***	6,06***
	Mester	322	222,63	121,50		
3 év (2011)	Alap	433	196,54	110,34	24,31***	3,84***
	Mester	174	246,00	154,44		
5 év (2009)	Alap	144	197,11	134,26	2,23	3,00***
	Mester	72	256,50	142,71		
Összesen (2009-2013)	Alap	1041	186,40	108,11	24,38***	7,22***
	Mester	567	234,05	135,50		

2. táblázat. Alap és mester végzettségűek főfoglalkozásból származó rendszeres havi nettó átlagkeresetei a végzés éve szerint (ezer Ft).

Megjegyzés: Az *F* a szórások egyezőségét vizsgáló Levene-teszt, a *t* az átlagokra végzett kétmintás *t*-próba statisztikájának abszolút értéke. ** 5%-on szignifikáns, *** 1%-on szignifikáns.

Forrás: Saját elemzés eredményei a DPR 2014 adatbázisának a korábban közöltek szerint szűkített, súlyozott almintáján. A mintaelemszámok a súlyozás miatt térnek el a 1. táblázatban közöltektől.

⁷Veroszta Zsuzsanna: *Frissdiplomások 2014. Kutatási zárótanulmány.*

http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR_tanulmanyok/frissdiplomasok_2014_zarotanutmany.pdf (a letöltés ideje: 2016.február 29.)

Az előzőekben kapott eredmények rámutatnak, hogy a munkaerőpiac egy adott időpillanatban 49-59 ezer Ft-tal többre értékeli a mesterképzésen szerzett végzettséget, mint az alapképzésből származót. Ráadásul ez időben viszonylag tartós jelenségnek tűnik, hiszen az öt évvel ezelőtt végzettek és a frissen diplomázottak esetében egyaránt sikerült kimutatni. Mivel azonban a munkaerőpiac térben is megosztott, érdemes elvégezni a fenti elemzést a munkahely régiója szerint is. Mivel nem mindenki adta meg az ehhez szükséges adatot, most valamivel kisebb mintával kell számolnunk (súlyozatlanul összesen 1265 válaszadó). Egyelőre eltekintünk a végzés évének befolyásoló szerepétől (amit az egyébként egy régióra eső alacsony elemszám indokol). Az eredményeket a 3. táblázat foglalja össze, a végzettségi szintek közötti átlagos bérkülönbség szerint csökkenő sorrendben.

Szint	Régiók (kezdőbetűikkel jelölve)						
	ÉM	KM	ÉA	KD	NyD	DA	DD
Mester átlag szórás <i>N</i>	217,33	249,86	178,71	192,02	160,35	155,49	186,00
	173,76	118,40	81,35	121,50	61,23	89,65	103,23
	19	304	16	34	49	39	29
Alap átlag szórás <i>N</i>	139,43	201,14	131,03	157,12	137,75	136,54	177,38
	70,68	97,41	57,79	105,73	67,05	61,20	115,13
	36	452	52	79	100	80	44
átlagok különbsége	77,90	48,71	47,69	34,90	22,59	18,95	8,61
<i>t</i>	1,89*	5,94***	2,63**	1,46	1,98**	1,36	0,33

3. táblázat. A mester szint bérprémiuma régióként (ezer Ft).

Megjegyzés: * 10%-on, ** 5%-on, *** 1%-on szignifikáns. Az *N* a mintanagyságot, a *t* a kétmintás *t*-teszt statisztikájának abszolút értékét jelöli. A régiók kezdőbetűikkel jelölve.

Forrás: Saját elemzés eredményei a DPR 2014 adatbázisának szűkített almintáján.

A 3. táblázat eredményeiből látszik, hogy minden régióban magasabb a fizetés mester-, mint alapképzéses papírral, ugyanakkor – vélhetően az alacsony elemszámok miatt – 5%-os szignifikancia-szinten csak három régióban (Közép-Magyarország, Észak-Alföld, Nyugat-Dunántúl) lehetett ezt a különbséget statisztikailag is alátámasztani.

Vizsgálatra került a régiók közti kereseti eltérések szignifikanciája is (ismét összevontan kezelve a más-más évben végzetteket). Ha nem vesszük figyelembe a végzettségi szintet, akkor az ANOVA teszt alapján a régióhoz tartozás és a keresetek közt – 1%-os szinten – szignifikáns különbséget találunk ($F = 24,71^{***}$). Ugyanilyen biztonsággal tekinthetjük valósnak a régiók közti differenciákat akkor is, ha csak az alapképzéses ($F = 15,19^{***}$) vagy ha csak a mesterképzéses ($F = 9,05^{***}$) kereseteket vizsgáljuk.

A kereseti prémiumok régiók közti különbözősége úgy került ellenőrzésre, hogy az egyes mester végzettséggel rendelkezők bérének és az adott régió alapképzéses átlagfizetésének különbsége volt a függő változó. Így az *F*-teszt nem mutatott

szignifikáns összefüggést ($F = 1,47$), bár a Közép-Magyarországi régió 10%-os szignifikancia-szinten magasabb mesteres fizetési prémiumot mutatónak tekinthető, mint a többi hat régió átlaga (kétmintás $t = 1,86^*$). A 4. táblázatban látható eredménnyel lineáris regressziós elemzés is vizsgálta az egyes régiók gazdasági fejlettségének (egy főre jutó GDP) és főbb munkaerő-piaci mutatóinak összefüggéseit a végzettségi szinteken várható havi nettó átlag keresettel és a mesterszintűek regionális kereseti prémiumával. A vizsgálat tanulságaként leszűrhető, hogy a keresetek végzettségi szinttől függően gyengén korrelálnak a fejlettség és munkaerőpiac mutatóival (a munkanélküliségi-rátát leszámítva pozitívan), de a kereseti prémium nem mutat ilyen lineáris összefüggést. Vagyis a kereseti prémium és a munkahely régiójának összefüggését nem sikerült alátámasztani.

	<i>N</i>	GDP per fő (eFt)	Részvételi hányad	Foglalkoztatási ráta	Munkanélküliségi ráta
Kereset (alap)	842	0,28***	0,21***	0,21***	-0,22***
Kereset (mester)	491	0,28***	0,19***	0,20***	-0,19***
Mester prémium	491	0,07	0,04	0,04	-0,03

4. táblázat. A régiós GDP és munkaerőpiaci mutatók lineáris korrelációja a főállásból származó rendszeres havi nettó keresetekkel és a kereseti prémiummal (ezer Ft).

Megjegyzés: *** 1%-on szignifikáns. Az *N* a mintanagyságot jelöli.

Forrás: KSH: A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása. 2016. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf030.html, (a letöltés ideje: 2016. február 29.) és KSH: Bruttó hazai termék (GDP). 2016. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt012b.html, (a letöltés ideje: 2016. február 29.)

Konklúzió

Jelen tanulmány a mesterképzés alapképzéshez viszonyított bér-, illetve kereseti prémiumát vizsgálta, valamint ennek összefüggéseit a munkahely régiójával, a DPR 2014-es adatbázisán. Sikerült alátámasztani a kereseti prémium létét a végzés évétől függetlenül, de a régiók szintjén (véltetően főképp az alacsony elemszám miatt) csak három esetben volt statisztikailag is alátámasztható, bár a kereseti különbségek a többi esetben is megfelelő irányúak voltak. A kereseti prémiumok és a munkahely régiója közt sem ANOVA, sem lineáris korrelációs vizsgálat alkalmazásával sem volt kimutatható összefüggés.